

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آثار تاریخی ورامین باستان

علیرضا تاجیک و سیده زهرا عطری

تاجیک، علیرضا، ۱۳۴۰.
 آثار تاریخی ورامین باستان / مؤلف علیرضا تاجیک، زهرا عطری.
 تهران: علیرضا تاجیک، زهرا عطری، ۱۳۸۴
 ۲۵۶ ص. : مصور (رنگی)، نقشه، جدول، بهام ۴۵۰۰۰ ریال.
 ۸۳ - ۸۱۷۳ - ۹۶۴
 فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
 کتابخانه به صورت زیر نویس.
 ۱. ورامین - آثار تاریخی. ۲. ورامین، الف. عطری، زهرا، ۱۳۴۸. .
 ب. عنوان.
 ۲ ت ۳ ر / DSR۱۷۵
 ۹۵۵/۲۷۷
 ۸۴ - ۱۱۹۳۵ م.
 کتابخانه ملی تهران

آثار تاریخی ورامین باستان

- ✽ مؤلفان: علیرضا تاجیک و سیده زهرا عطری
- ✽ ناشر: انتشارات مهرامیرالمؤمنین
- ✽ نوبت چاپ: اول - پاییز ۱۳۸۴
- ✽ چاپخانه: شریعت
- ✽ صفحه آرا: حمید اردستانی
- ✽ حروفچین: امیر رضایی
- ✽ قیمت: ۴۵۰۰۰ ریال
- ✽ شمارگان: ۱۰۰۰ جلد
- ✽ شابک: ۹۶۴-۸۱۷۳-۸۳-۴

ISBN:964-8173-83-4

کلیه حقوق محفوظ است

مرکز پخش: ورامین، خیابان طالقانی، کتابخانه رضایی، تلفن: ۰۲۹۱-۲۲۵۳۰۳۵-۲۲۵۴۰۳۵

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱۱
کلیات موقعیت جغرافیایی شهرستان ورامین	۱۳
پژوهشی درباره‌ی نام و تاریخچه ورامین	۱۴
وضعیت اقلیمی و بارندگی منطقه ورامین	۱۶
آب و هوای ورامین	۱۶
خاک ورامین	۱۷
میزان درجه‌ی حرارت و میزان تبخیر	۱۸
آب و حوضه‌ی آبریز دشت ورامین	۱۸
بادهای منطقه ورامین	۱۹
پستی و بلندیه‌ای منطقه ورامین	۲۲
گسل‌ها و رخدادهای گسلی منطقه ورامین و استانهای همجوار	۲۲
نژاد و زبان مردم ورامین	۲۳
زبان و گویش‌های محلی	۲۳
زبان ایرانی در دوران قبل از اسلام	۲۴
تحول زبان ایرانیان بعد از تسلط اسلام	۲۵
لهجه‌ها و گویش‌های محلی ورامین	۲۶
فصل اول: سیری در آثار تاریخی و اجتماعی و اقتصادی و اشارهای به هنر دستی و فرش ورامین	۲۹
قلعه ایرج، معروف به قلعه گبری عسگرآباد	۲۹
کاربردهای قلعه ایرج	۳۴
مسجد جامع ورامین	۳۴
برج سید علاءالدین یا علاءالدوله الحسن الحسینی رازی ورامینی (مرکز شهر)	۴۲
تاریخچه‌ی روستای کهنه کل یا کهن گرد	۴۷
امامزاده یحیی کهنه کل (کهن گرد)	۴۷
علم کهنه کل	۵۳
تاریخچه روستای یوسف رضا	۵۴
برج آرامگاهی یوسف رازی معروف به یوسف رضا	۵۵
مجموعه آثار تاریخی - و تاریخی روستای خاوه (خاور یا خوابه)	۵۸
بقعه سیدسلطان محمود خاوه‌ای روستای خاوه	۶۰
آرامگاه امامزاده علی روستای خاوه	۶۲
بقعه امامزادگان خواهر بی‌بی و زبیده روستای خاوه	۶۳
آب انبار روستای خاوه	۶۴

- ۶۵ برج آرامگاهی حسین رازی معروف به حسین رضا
- ۶۷ آرامگاه امامزاده ابراهیم، بقعه‌ی سکینه بانو و حکیمه خاتون.
- ۷۰ تاریخچه‌ی روستای تجره
- ۷۱ آرامگاه علی اکبر شاه ترک روستای تجره
- ۷۳ آرامگاه سیدالکریم معروف به کوکب الدین شهر ورامین
- ۷۴ امامزاده علی (محل سکینه بانو - شهر ورامین)
- ۷۴ روستای زواره بید
- ۷۵ آرامگاه پیر یعقوب و ایوب روستای زواره بید
- ۷۶ روستای حسین آباد کریمی، تاریخچه‌ی روستای طارند (سفلی و علیا)
- ۷۷ امامزادگان خلیل الله و ابراهیم معروف به دو تن روستای طارند سفلی
- ۷۸ یخچال طبیعی سنتی روستای طارند سفلی و علیا
- ۷۸ روستای آبیاریک
- ۷۹ امامزادگان معصوم و مظلوم روستای آبیاریک
- ۸۱ امامزاده باغ روستای آبیاریک
- ۸۱ تاریخچه‌ی روستای فردیس
- ۸۳ تپه یا قلعه باستانی روستای فردیس و امامزاده شهید روستای حاجی آباد سالار
- ۸۳ آب انبار روستای حاجی آباد سالار
- ۸۳ امامزاده بی بی زبیده روستای مافی آباد (زیبا شهر)
- ۸۵ مجموعه آثار تاریخی و فرهنگی و تاریخچه روستای حصار اولیاء
- ۸۶ دخمه یا سرداب و کاروانسرای روستای حصار اولیاء
- ۸۷ روستای احمد آباد وسط معروف به احمد آباد کوزه گران و امامزاده سید حسین روستای احمد آباد وسط
- ۸۸ قلعه گبری چشمه زمزم روستای احمد آباد وسط
- ۸۹ شهرک داوود آباد، امامزاده بی بی زبیده خاتون و امامزاده عبدالله
- ۹۱ خانه اربابی سرهنگ نوزدی مهدی آباد
- ۹۲ تاریخچه روستای رستم آباد
- ۹۳ امامزاده عون معروف به شصت، روستای رستم آباد و امامزاده علی هفت چوبه
- ۹۵ تاریخچه روستای هفت چوبه و امامزاده علی و قلعه‌ی روستا و مجموعه آثار تاریخی روستای حصار قاضی
- ۹۵ امامزادگان قاضی علی الهادی و سیده زبیده خاتون مادر الهادی و همسرش سکینه
- ۹۸ تپه یا قلعه‌ی حصار قاضی
- ۹۹ امامزاده عبدالله روستای دمرآباد
- ۱۰۰ بقعه‌ی سلطان سید فتح الله الحسینی
- ۱۰۲ امامزاده عبدالله رین و باجک (کفترخون)
- ۱۰۳ امامزاده محسن (حلوایی) قلعه باجک
- ۱۰۴ قلعه‌ی رین و باجک
- ۱۰۵ تاریخچه روستای حصار حسن بیگ
- ۱۰۶ امامزاده سلیم روستای حصار حسن بیگ
- ۱۰۷ تاریخچه روستای علی آباد محیط و امامزادگان عین الدین و غین الدین و زین الدین
- ۱۰۹ تاریخچه روستای جعفرآباد جنگل

۱۱۰	امامزاده سید علی کیاکی روستای جعفرآباد جنگل
۱۱۱	یخچال طبیعی سنتی روستای جعفرآباد جنگل
۱۱۲	تاریخچه‌ی روستای حصار کوچک آرامگاه بانو خانم و یخچال سنتی طبیعی روستای حصار کوچک
۱۱۳	قلعه‌ی روستای حسین آباد امامزاده طاهر
۱۱۴	روستای حصار سرخ
۱۱۴	قلعه روستای عباس آباد
۱۱۴	روستای ایچدانک
۱۱۶	روستای بوالعرض
۱۱۶	آستانه مقدس امامزاده عبدالله روستای بوالعرض
۱۱۷	روستای موسی آباد کاشانی
۱۱۸	تاریخچه روستای باغخواص و علی آباد فرسوده (قشقای)
۱۱۹	بقعه زین العابدین (ع) روستای باغخواص
۱۲۰	روستای رضی آباد
۱۲۲	درخت کنار تاریخی و قدمگاه مبارک حضرت ابوالفضل العباس (ع) روستای سعدآباد
۱۲۳	تاریخچه روستای امیرآباد عربها
۱۲۵	قلعه باستانی معروف به قلعه ارمین روستای امیرآباد عربها
۱۲۶	بقعه شاهزاده محمود (معروف به سیاهسرفه) روستای امیرآباد عربها
۱۲۷	آرامگاه باباهمت سیاه کوه
۱۲۷	چشمه میل بهرام یا برج بهرام (روستای دوازده امام)
۱۲۷	امامزاده دوازده امام (ا) در روستایی هم به همین نام خالی از سکنه
۱۲۹	امامزادگان طاهر و مطهر (ع) خیرآباد
۱۳۰	تاریخچه شهرک خیرآباد، قلعه‌ی گبری و امامزاده عبدالله (مرکز شهر) ورامین
۱۳۱	امامزاده محمد ابن ابی زید عرشاه ابن ابی زید الحسن الملوئی الورامینی
۱۳۴	امامزاده زکریا شهر ورامین (متأسفانه تخریب شده است)
۱۳۵	امامزاده شمس الدین در شهر ورامین (متأسفانه تخریب شده است)
۱۳۵	روستای حسین آباد نورالله خان
۱۳۵	امامزاده ابراهیم روستای سناردک
۱۳۵	امامزاده علی بن جعفر روستای احمدآباد سیهد احمدی
۱۳۷	تاریخچه روستای ولی آباد قرچک
۱۳۷	امامزاده ابراهیم روستای ولی آباد قرچک
۱۳۸	تاریخچه روستای ایچدان
۱۳۹	بقعه شاهزاده محمد (ایچدان)
۱۴۲	قلعه گبری باستانی روستای حسین آباد جواهری
۱۴۲	تاریخچه روستای حصارگلی
۱۴۳	آب انبار قلعه‌ی اربابی حصارگلی، تاریخی روستای قلعه بلند (ابر دژ) قلعه‌ی بهرام
۱۴۴	آب انبار روستای قلعه بلند
۱۴۴	کارونسرای روستای کاظم آباد
۱۴۶	روستای طغان (طغان شهر)

- قلعه یا تپه‌ی روستای نظر آباد، تاریخچه روستای قلعه خواجه و تاریخچه‌ی روستای تقی آباد ۱۴۷
- بخش پیشوا ۱۵۰
- امامزاده جعفر (پیشوا) ۱۵۲
- اشاره‌ای به موقوفات آستان مقدس امامزاده جعفر (ع) ۱۵۵
- تاریخچه روستای طاهرآباد ۱۵۶
- امامزاده طاهر روستای طاهرآباد ۱۵۶
- قلعه پا تپه روستایی زواره ور ۱۵۸
- قلعه اسکندر بیگ مقدادی روستای قاسم آباد اخوان ۱۵۷
- قلعه گبری روستای حیدرآباد جنوب ورامین ۱۵۸
- حسین آباد وزیر دفتر یا کاشانی ۱۵۸
- قلعه باستانی روستای طاهرآباد ۱۵۹
- روستای محمدآباد عربها ۱۵۹
- شاهزاده ابراهیم روستای محمدآباد عربها ۱۵۹
- امامزاده علی روستای آجربست ۱۶۱
- موقعیت جغرافیایی دشت مسیله و بند علیخان جنوب ورامین ۱۶۳
- قلعه دیر گچین (جنوب چرمشهر ورامین) ۱۶۶
- اهمیت قلعه دیر گچین ۱۶۷
- قصر بهرام عباس آباد بهنام عربها (ورامین) ۱۷۰
- تاریخچه روستای کهریزک بختیاری ۱۷۹
- امامزاده سیداسماعیل معروف به یکه‌سوار روغنکشی ۱۷۹
- روستای سوره ۱۸۰
- امامزاده دوسید روستای سوره ۱۸۱
- روستای سلمان آباد و مصطفی آباد ۱۸۱
- قلعه مسکونی روستای سلمان آباد ۱۸۲
- بخش جوادآباد ۱۸۲
- خانه با معماری سنتی و امامزاده غائب (غیبی) شهر جوادآباد ۱۸۳
- تاریخچه روستای حاجی آباد عربها ۱۸۴
- خانه‌ی ارباب حاج کاظم، خانه‌ی جعفر خان بنی عامری و قلعه جنگی روستای حاجی آباد عربها ۱۸۶
- روستاهای کهنک و فتح‌آباد ۱۸۷
- امامزاده موسی الحق روستای کهنک و امامزاده اسحاق ۱۸۷
- شرح حال زندگی و خانه‌ی اربابی شیخ محمود ورامینی (اشتری) با معماری سنتی ۱۹۰
- خانه سه درب بهشت شیخ محمود ورامینی شهر پیشوا (امامزاده جعفر) ۱۹۱
- شهرک جلیل آباد ۱۹۱
- امامزاده عبدالله جلیل آباد (غیاث‌آباد) ۱۹۲
- امامزاده عیسی و موسی دهستان جلیل آباد ۱۹۳
- قلعه مسکونی جلیل آباد، بقعه امیرحسین ورامینی معروف به شاهزاده حسین ۱۹۴
- اشاره‌ای به صنایع دستی (سفال) و فرش منطقه ورامین ۱۹۷
- تاریخچه فرش ایران و فرش ورامین ۱۹۹

۲۰۳	 گلیم و سفره ورامین
۲۰۴	 خورجین ورامین
۲۰۵	 خورجین ورامین
۲۰۶	 فرش، نکدان، جل اسب، ورنگرزی ورامین
۲۰۷	 قالینافی در ورامین
۲۰۹	 موقعیت جغرافیایی بخش قرچک
۲۱۱	 تاریخچه‌ی روستای خالد آباد مقبره شاهزاده قاسم و امامزاده غیبی بی‌بی روستای خالدآباد
۲۱۳	 فصل دوم: معرفی اقوام و عشایر ساکن و مقیم ورامین
۲۱۳	 ایل و عشایر (عشیره) زندگی کوچ‌نشین
۲۱۴	 عشایر
۲۱۴	 عشایر مقیم ورامین
۲۱۵	 قوم تاجیکهای منطقه ورامین
۲۱۷	 عجمی‌ها
۲۱۷	 سید شاه حسینی‌ها
۲۱۸	 لرهای مقیم ورامین
۲۱۸	 عشایر هداوند له مقیم ورامین
۲۱۹	 عشایر ایل نفر ورامین
۲۲۰	 ایلات و عشایر کرد مقیم شهرستان ورامین
۲۲۱	 چگینی‌ها (کرد)
۲۲۱	 طایفه عشایر یازوکی (کرد) مقیم ورامین
۲۲۲	 اقوام سیلسیور (کرد)
۲۲۳	 ایل قره چورلو یا قراچورلوا (کرد)
۲۲۴	 عشایر ایل قشقایی
۲۲۵	 زن عشایر ایل قشقایی (ترک)
۲۲۵	 قاجارها (ترک)
۲۲۷	 اقوام عشایر اصائلوهای ایل عشایر شاهسون ترک‌زبان مقیم ورامین
۲۲۸	 قوم کارخانه یوسفی‌ها
۲۲۸	 عشایر الیکانی (الکائی)
۲۲۹	 جنیدی‌ها (پیشوا)
۲۲۹	 عشایر و ایلات عربهای کتی مقیم ورامین
۲۳۰	 عشایر لر بختیاری ورامین
۲۳۳	 کچویی‌ها، ارانی‌ها (کرد) و حسنلواها (کرد)
۲۳۳	 قوم باجمالوها (آذری)
۲۳۳	 قوم بوربورهای جنوب ورامین (آذری)
۲۳۴	 خلع‌ها (آذری)
۲۳۴	 کنگرلواها
۲۳۴	 سیاه منصوری‌ها
۲۳۴	 قوم میس مست‌ها

فصل سوم: رسم و رسومات و برخی از باورها و اسامی نمایندگان ورامین در مجلس	۲۳۵
تاریخچه چهارشنبه سوری (جشن سده) در روستاهای آبباریک و حسین آباد جوهری	۲۳۵
قاشق زنی روستاهای خالدآباد آبباریک حسین آباد جوهری	۲۳۶
دعای باران روستای حسین آباد جوهری و دمازآباد باغخواص	۲۳۶
سیزده بدر	۲۳۷
نانها و شیرینهای عید، سمنو پزون حسین آباد جوهری باغخواص و دیگر روستاهای همجوار	۲۳۷
جمعه‌ی آخر سال	۲۳۸
سن از دواج و خواستگاری در ورامین	۲۳۹
خواستگاری و پله برون	۲۳۹
رسم و رسومات شیربهاء	۲۴۰
کدخدای کشون روستای شوران و روستاهای همجوار	۲۴۰
خرج مطبخ (مدیخ) یا (آشپزخانه)	۲۴۰
مراسم شب خنایتک و خنابندان	۲۴۰
جشن نوروز و عمو نوروز	۲۴۱
توکشی (انعام) و هفته شورون جشن عروسی	۲۴۲
پاتختی عروس (پول اندازی)	۲۴۲
مادرزن سلام	۲۴۳
پاکشا کردن عروس خانم و شاه داماد	۲۴۳
اذان بی وقت	۲۴۳
تاریخچه و تاریخ پیدایش تعزیه در ایران (ورامین)	۲۴۴
رسم و رسومات قصابان روستای باغخواص	۲۴۵
چاوشی خوانی مسافر (حسین آباد) و نارنج زنی داماد در باغخواص جلیل آباد	۲۴۵
آداب و رسوم مردم مذهبی پیروان اهل حق روستاهای شمال غرب ورامین	۲۴۶
(شب علفه، بیست و نهم اسفند) روستای جعفرآباد اخوان	۲۴۷
موسیقی و رقص های محلی منطقه ورامین	۲۴۷
موسیقی محلی ورامین	۲۴۸
اجاق آقا سید جعفر روستای قوئینک زهری	۲۴۸
برخی از باورهای مردم شهرستان ورامین	۲۴۸
اسمی نمایندگان ورامین در مجلس شورای ملی از دوران قاجار تا سال ۱۳۸۴	۲۴۹
چند بیتی از شعرهای محلی ورامین	۲۵۱
مشخصات مراکز انتشاراتی و مشخصات مراکز فرهنگی و هنری و مطبوعات شهرستان	۲۵۲
چند بیت شعر از شعرا در وصف ورامین	۲۵۳
تذکر چند ماده‌ی مهم	۲۵۵
تشکر	۲۵۶

به نام خداوند جان و خرد

مقدمه

آنچه پیش روی شماست حاصل چند سال تلاش شبانه‌روزی برای بررسی و شناسایی آثار فرهنگی و تاریخی ورامین باستان است که در گرما و سرما فراهم گردیده و برای دسترسی آسانتر خوانندگان به تاریخچه بناهای مورد نظر در تدوین این مجموعه از روش بسیار ساده و کارآمد استفاده شده است.

معماری که یکی از شاخه‌های مهم هنر و تمدن می‌باشد، از روزگاران پیش از تاریخ تاکنون مورد توجه گروه‌های انسانی قرار گرفته و سعی در تکامل و گسترش آن شده است. در طی این دوران معماری علاوه بر رفع نیازهای کاربردی، عرصه‌ای برای ظهور هنرهای مختلف و نمایش شکوه و عظمت صاحبان آن بوده است. سرزمین کهنسال ما ایران گنجینه‌ای پر بها شامل دیدنیها، شگفتیها و موارث هنری که در جای جای خود آثار و بقایای چشمگیرش مشتاقان و جویندگان را به سوی خویش فرامی‌خواند تا علاوه بر نشان دادن درجه پیشرفت و هنر دورانهای گذشته هم با کیفیت و طرز تفکر گذشتگان که در دامن خود پرورده آشنا سازد هم این طرحهای دل‌انگیز و این سبکهای بی‌نظیری که بدون تردید روشنترین جلوه‌گاه اندیشه و ذوق ایرانی است را بازگو نماید. این آثار زنده ورامین باستان بخشی از دیار ایران زمین می‌باشد. در این کتاب که هدف آن شرحی از آثار تاریخی که به اوج قدرت و بلندا رسیدند بسیارند و هنر بزرگان ارزشمندش که هنوز باقی می‌باشد اما در اغلب آن بجز خاطره‌ای آن هم مبهم باقی نمانده است. ما می‌کوشیم آن را احیاء کنیم و امیدواریم که خواندن صفحات این کتاب حس تحقیق و دانش‌پژوهی خوانندگان محترم را برانگیخته و آرزومندیم که آثار و ابنیه‌های تاریخی ورامین را که شواهد گذشته آن می‌باشند دوست بدارند و از میراث شهر خود دفاع نمایند.

عشق قاعده و قانونی ندارد، بر عاشق پروای نام و ننگ نیست. یکی از این عاشق‌ها که پیرانه

سر عشق به سراغشان آمده است مؤلفین این کتاب هستند و در زمانه‌ای که دغلاغه نان حرف اول را می‌زند و در دیاری که آدمها را با واحد درآمدی دارای اندازه‌گیری می‌کند دل به کار ورامین پژوهی داده‌اند و چنان شیفته‌وار به دنبال این کار رفته‌اند که آدم حیرت می‌کند و آنها با این کارشان که بسیار هم ارزشمند است می‌خواهند از فرهنگ، هنر، اندیشه، فن‌آوری مردم شهرشان در طول تاریخ دفاع کنند و این کار را با همتی و صف‌ناپذیری در تصویرهایی ارزنده که از جای جای ورامین برداشته‌اند نشان می‌دهد که صبغه مذهبی در بناهای ارزشمند ایرانی از چنان زیبایی و عظمتی بهره‌مند است که حدی بر آن متصور است این عکس‌های زیبا و دیدنی زبان‌گویای تاریخ ورامین دیرسال و باستانی است و کوشیده‌اند تا درباره این عکس‌ها و جاذبه‌های آن از تاریخ هم یاری نخواهند.

این نوشته‌ها اگر چه در نهایت ایجاز است اما به خوبی در این کتاب که تلام و عکس درهم تنیده شده است این باور را خواهیم دید که کاری است ارزنده که به یاری بسیاری از پژوهشگران، فرهنگ‌دوستان به ویژه کسانی که دل در گرو میراث فرهنگی و گردشگری دارند می‌آید. انشاءالله که خوانندگان عزیز عذر ما را به خاطر کمبودهای موجود در این کتاب که آن هم به علت فقدان ابتدایی‌ترین امکانات بوده است پذیرا باشند.

سفارش قرآن کریم:

«قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ»^(۱)

سعید وزیری

مسئول نشر واج